

de atmosfeer, waarin kritiek wordt geëfend, berderft. Wij zouden dit helaas ook wel van meer terreinen van ons christelijk leven kunnen zeggen. Maar dit „terzijde”. Ik wil het hier voornamelijk over onze kerkbode-redacteuren hebben. Want ik vind dat die door Roel Houwink wat al te onprocesmatig worden afgemaakt. Het is een „la mort sans phrases”, waarvoor ik onze kerkbode-redacteuren toch nog te goed acht.

En nu wil ik alweer beginnen met Mr Roel Houwink de hand te reiken en hem toe te geven, dat onze Weleerwaarde Heeren kerkbode-recensenten soms op wonderlijke wijze zich van hun recensie-plicht kwijten.

Bedroevend is vaak de literaire „voorlichting”, die onze trouwe, eenvoudige kerkbode-lezers ontvangen en bedenkelijk achten wij het, dat ons Geref. Jongelingsblad hier in één adem genoemd moet worden met die slechte kerkbode-recensies. Bij dit blad kan het toch waarlijk wel anders! Het zusterblad „Bouwen en Bewaren” althans wint het stellig in dit opzicht.

Maar — en hier kom ik tegenover Roel Houwink te staan — we moeten niet gaan doordraven. Wanneer wij klagen over onverantwoordelijk kritiek oefenen moeten wij zorgen, dat wij zelf in onze kritiekoefening verantwoord blijven. En ik geloof, dat Roel Houwink onthillig is als hij deze kerkbode-recensenten gaat verwijten, dat het „wezenlijke van hun functie hun ontgaat”. En als hij er later op terugkomt en zegt: „Stellig, het is met onze letterkundige kritiek niet in orde en in menig opzicht behoeft haar organisatie dringend verbetering”... dan onderschrijf ik dat weer ten volle, maar als hij vervolgt: „uiteindelijk komt het er vóór alles op aan, dat een ieder... zijn persoonlijke verantwoordelijkheid beseft”, dan voelt men weer tusschen de regels door de klacht tegen onze kerkbode-redacteuren, dat die verantwoordelijkheid bij hen toch eigenlijk ontbreekt. En dat is te kras. Er mogen predikanten zijn, die even een recensieboek doorbladeren en zien of er nog een goed woordje over de „christelijkheid” van het recensie-exemplaar te zeggen valt om zich daarmee van hun literairen plicht gekweten te achten — ik heb den indruk, dat tegenwoordig de meerderheid er anders over denkt.

Ik heb het voorrecht gehad de laatste jaren veel met onze predikanten, vooral de jongeren onder hen, te kunnen spreken over deze dingen en ik heb gemerkt, dat bij hen meestal een ernstige wil is om ook in dezen arbeid der literaire kritiek, voorzover zij hiertoe geroepen zijn, de waarheid en hierdoor de kunst te dienen. Maar, en hierop wil ik allen nadruk leggen, de goede organisatie, de goede voorlichting ontbreekt ook hun. Zij weten in den chaos van wat zich als „Christelijke kunst” aandient, geen weg.

Nog maar kort geleden uitte een onzer predikanten — heusch niet de eerste de beste — tegenover mij de klacht, dat hij het zoo moeilijk vond in zijn kerkblad het laatste boek van Van Eerbeek „Asuncion” te bespreken, omdat hij niet goed weg wist met dit boek.

Dit wijst op een ernstige plichtopvatting, maar accentueert tevens pijnlijk het gemis aan deskundige centrale leiding.

Ik geloof, dat hier het groote mankement schuilt. Wij praten over onze „Jong-Prottestantsche dichters”, over „Prottestantsch-christelijke kunst”, over „Christelijke letterkunde”, maar wat zeggen deze termen ons?

Bij J. H. Kok te Kampen is eenigen tijd geleden een bloemlezing uit de poëzie van „Jong-Prottestantsche dichters” verschenen. Het werkje heet „Spectrum”. Daarin moet men dus de keur van onze „Christelijke poëzie” aantreffen. Maar wat een ontgoocheling!

Dr. B. Wielenga heeft in „De Heraut” van 3 April 1938 gewezen op onze groep van „grootdeels bloedjonge, dappere dichters” en daarbij de opmerking gemaakt, dat „wat vooral tot verheuging stemt is het bewust streven van sommige jongeren naar een ambtelijk kunstenaarschap tegenover God en menschen”.

Ja, wij kennen die „sommigen” ook, maar het zijn onder heel de Christelijke literaire bent, die Dr. Wielenga opsomt dan toch maar „sommigen” of beter gezegd een enkeling.

En het is niet hun schuld alleen. Zij „streven”, zij zoeken, maar zij hebben het niet. En dat komt alweer door het gemis aan positieve, centrale leiding.

Ik denk hier met weemoed aan een confidentie, die de vroeg gestorven J. K. van Eerbeek ons naliet: „Men zegt wel eens, dat ik niet bij de Calvinisten hoor, maar hoe ouder ik word, hoe meer ik de wijsheid en de waarheid van de dogma's inzie. Hoe meer ik er ook in geloof...” Ik vind dit een ontroerende belijdenis, die een aanklacht tevens is. Een aanklacht tegen hen, die de jongeren maar laten ploeteren en rondlopen in het labyrieth van onze dusgenaamde „Prottestantsch-Christelijke” kunst. Men was kopschuw van het „kerkelijk dogma”, dat was contrabande voor ieder die kunst beoefende. Kunst moest immers „vrij” zijn, en daarom is dat Prottestantsch-Christelijk zoo'n heerlijk woord. Het zegt alles en het zegt niets.

In het jaarboek 1937 van „die Afrikaanse skrywerskring” wordt aan verschillende prominente figuren uit de Zuid-Afrikaanse wereld de vraag voorgelegd: „Is het Calvinisme ons Kuns in die Verlede ten goede gekom?” En dan antwoordt Professor François E. J. Malherbe: „Calvinisme as spesiale kerklike dogma en lewensbeskouing soos aangeneem deur die Christelike of Enkel-gereformeerdes en soos uiteengesit deur Abr. Kuyper, Bavínck, en Dr. J. D. du Toit is by ons nog nie verleenwoordig soos in Holland deur 'n bepaalde letterkundige rigting nie. By ons mees representatiewe Calvinistiese digter was die invloed van Bilderdijk en Da Costa m.i. 'n skadelike, die invloed van die Katolieke Gezelle daarenteen 'n geesende”.

Ach, goede professor! Als 't eens waar was! Laten we eens zoeken naar die bepaalde letterkundige richting in ons vaderland, waarin het levenswerk van Abr. Kuyper en Bavínck vertegenwoordigd is en waar men durft spreken van Calvinistische kunst!

Zijn het er drie of vier uit heel die „Prottestantsch-Christelijke” groep, die er iets van weten willen? Ik weet het niet. Ik zeg niet, dat er niet meer zijn, die nog eenige liefde voor het Calvinistische dogma hebben en die er de „wijsheid en de waarheid” van inzien om met Van Eerbeek te spreken. Maar ze dolen rond in verkeerde omgeving. Ze hebben geen leiding.

Maar we hebben „Opwaartsche wegen” toch? Dat is het nu juist.

Die hebben „we”.

Maar die heeft ons al jarenlang van het goede pad afgebracht.

Wij hebben respect voor Mr Roel Houwink als essayist, maar ons Gereformeerde volk kent en verstaat hij niet. En zoolang een blad als „Opwaartsche wegen” zijn stempel draagt zal er wantrouwen blijven bij ieder, die Gereformeerde denkt en zeker bij onze predikanten, die wel literaire voorlichting aanvaarden willen, maar dan Gereformeerde. En Mr Roel Houwink staat hier vlakant tegenover.

Wat hij eigenlijk wel is, weet ik niet. Hij schrijft in teveel bladen van diverse religieuze kleurschakeringen om er goed wijs uit te worden. Maar als ik hier voor mij zie een recensie van zijn hand in het Critisch bulletin van Sept. j.l. over het gedenkboek van Abraham Kuyper, dat onlangs bij J. H. Kok verscheen, dan merkt men al gauw, dat deze man toch wel de laatst geroepene kan zijn om ons Gereformeerde volk van literaire voorlichting te dienen.

De medewerkers aan dit boek hebben volgens hem „geen ruimen blik”. Hij spreekt „bijna van een calvinistische heiligen-verering”, Kuyper wordt geannexeerd als „een Calvinistische heilige”, hij spreekt daarin van „een verenging van den geestelijken horizont”, over het algemeen staan de medewerkers aan dit gedenkboek op zoo een eng geestelijk standpunt dat men het moeilijk anders dan „sektarisch” noemen kan. En hij eindigt met de woorden: „Want dit verpolitiekt en tot sectarisme versmald Calvinisme zal onherroepelijk in korten tijd zijn greep op de massa verliezen en als reactie een anti-christendom in het leven roepen, waarvan men hier te lande reeds thans zeer duidelijk de voorboden waarnemen kan”.

Daar kunnen we het voorloopig mee doen.

Ja, wij hebben ook wel kritiek op dit gedenkboek. Zeer zeker is de keuze van samenstellen eenzijdig geweest. Maar wij bedoelen met deze kritiek toch wel iets anders dan de eindredacteur van „Opwaartsche wegen”. Wanneer er ook andere Gereformeerde mannen aan dit boek hadden meegewerkt (die er o.i. bij hadden behoord), zou Roel Houwink waarschijnlijk nog meer reden voor zijn klacht „sectarisch Christendom” gehad hebben.

Maar wij geven nu maar dit voorbeeld om een blik te gunnen in de geestelijke „gerichtheid”, zooals dat tegenwoordig heet, van den eindredacteur van „Opwaartsche wegen”, het blad dat ons geen leiding geven kan.

Wat wij zouden willen?

Uit het voorgaande heeft men wel begrepen, dat wij zeer stellig overtuigd zijn van de noodzakelijkheid van positieve voorlichting in de wereld der Christelijke kunst.

Daaraan hebben onze kerkbode-redacteuren behoefte, daarop wordt gewacht door onze jonge, christelijke literatoren, proza-schrijvers en poëten, daarnaar wordt verlangd door al onze Gereformeerde jonge menschen in de jeugdorganisaties, en door ieder die zich als leek interesseert voor de kunst.

En er zijn toch nog mannen, die het doen kunnen?

Rijnsdorp, Risseeuw, Wapenaar, De Mérode, om nu alleen maar op het gebied van de literaire kunst te blijven.

Welk een zegen zou het zijn voor ons Gereformeerde volk, wanneer deze mannen het roer eens grepen.

Er wordt op gewacht en er valt veel te doen!

De samenstellers van het „Spectrum” schrijven: „De poëzie der jong-Prottestanten is geen zaak van dogmatiek of moraal en zou niet ingedeeld kunnen worden naar protestantsch-kerkelijke groeperingen, maar is een in vrijheid, d.w.z. naar

eigen wetten opbloeiend gewas op het gebied van het protestantsch-Christelijke leven...”

Ja, die „vrijheid om naar eigen wetten te leven” wordt in deze bloemlezing wel heel duidelijk en onbeschroomd gedemonstreerd. Maar wij gevoelen meer voor de gedachte die Dr. P. C. Schoonees in het Afrikaansch jaarboek voornoemd, vertolkt als hij zegt:

„Kuns is lewensuiting en veronderstel dus 'n lewensopvatting. Aangesien ons volk nog die Calvinistiese beginsels huldig, sal die geaardheid van ons kuns ook bepaal word deur die godsdienstige gesindheid van die kultuurperiode. Die kuns van 'n Calvinistiese volk móet Calvinisties wees, omdat dit vir 'n kunstenaar nie moontlik sal wees om sy kuns en lewensbeskouing van mekaar te skei nie.”

Wij zullen moeten komen tot scherpere antithese, óók in de kunst. En er zijn er onder ons, Gode zij dank, die hier leiding geven kunnen. Waarom komen zij niet eens voor het voetlicht?

RUDOLF VAN REEST.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Een eigen economisch centrum?

In ons vorige artikel werd een stuk van den heer Fuykschot uit het orgaan van het Chr. Nat. Vakverbond aangehaald, waarin deze schrijver op de kracht van het „Tilburgsche centrum” wees, en de klacht uitte, dat in onzen kring op economisch gebied geen eigen geluid werd vernomen.

De Katholiekten, meende hij, werken welbewust in een bepaalde (protectionistische) richting; de liberalen zijn krachtige verdedigers van den vrijhandelsburcht; den sociaal-democraten ontbreekt het evenmin aan activiteit en studiegeest; „de protestantsch-christelijke volksgroep bezit helaas geen leidende figuren op economisch gebied, zoodat in onzen kring geen eigen geluid wordt vernomen”.

„Wordt het niet hoog tijd”, luidde de vraag, „dat voor deze volksgroep een economisch centrum wordt geschapen?”

• • •

De opmerkingen, en vooral ook de klacht van den heer Fuykschot verdienen o.i. ernstige overdenking.

De krachtsontplooiing van het Tilburgsche centrum wekt inderdaad onder ons bezorgdheid; leidende figuren der A. R. partij geven daaraan den laatsten tijd bijzondere uiting, zoo verleden week nog de heer Schouten (in een redevoering te Zwolle gehouden). En het verlangen wordt uitgesproken, dat wij ons grondig met den „geest van heroriëntering”, die op het terrein van het economisch leven werkzaam is, bezig zullen houden, ons niet tot een afwijzing te bepalen, maar ook, zooals de heer Fuykschot zegt, een „eigen geluid” laten hooren. Er geschiedt zooveel, waaraan te weinig aandacht wordt geschonken; de ontwikkeling van het economische leven verrast ons door haar geweldige energie, het gevaar is niet denkbeeldig, voortdurend in een defensieve positie te worden gedrongen, waarbij onophoudelijk terrein verloren gaat.

Die overrompeling is verklaarbaar; weinigen hadden kunnen vermoeden, dat de nieuwe methode van economische en politieke strategie, die het Duitsche rijk toepast, zulke evidente successen zou behalen, als is geschied. Bij de „verklaring van dit raadsel” moet niet alleen met bepaalde (het zij onmiddellijk toegegeven) zeer laakbare financiële manipulaties rekening worden gehouden, noch alleen met de structuur der bevolking, met de enorme uitbreiding van het militaire apparaat, en dergelijke factoren. Al deze verklaringen zijn op zichzelf juist, maar niet volledig. De wijze, waarop Duitschland zijn industrie heeft gemobiliseerd, zijn technici en arbeiders heeft geëfend, moet ook aandacht hebben. Terecht schreef het Handelsblad onlangs (Handelsblad-Timesdienst): „De kracht van zijn industriële hulpbronnen en zijn kunde en bereidheid om deze volledig te mobiliseeren voor nationale doeleinden, leveren een grondslag waarop groote resultaten gebaseerd kunnen worden”. De verschrikkelijke gebeurtenissen van de laatste weken mogen ons niet verhinderen voor deze ontwikkeling een open oog te hebben. En zoo is er veel meer, dat ons heeft verrast; des te klemmender wordt de vraag, welke de houding van Nederland moet zijn, ook daarop wees de heer Fuykschot in zijn beschouwingen.

• • •

Ontbreekt het ons nu inderdaad aan leidende figuren op economisch gebied? Zullen wij, zooals soms gezegd wordt, steeds de wegen moeten volgen, die anderen inslaan? Met tegenzin, en op eenigen afstand; eerst weigeren, eindelijk toch gaan, maar zonder innerlijke overtuiging, noodgedwongen?

Laten we nu ditmaal niet spreken over de regeerende figuren; hun invloed is waarlijk niet

gering. Denkschen, die in beweging een gestudeerde leiding geven; juristen, die Ned.-Indië in het economie; Er zijn er o kennis volk; mische vrage zijn voorlicht lijke volksgro ook niet het deel!

Noodig is met den he vorming van ook, dat er over de bra uiten.

Is hier nie verbond en bevatten me nische vraa tact zochten en andere in de juridisch die van ope op de vormi groot zijn?

Natuurlijk De „Protes op het oog denke slech congres der de A. R. ge Ook ten aa tiek, bestaa zijn er, die uitspreken; politiek”, r politiek. (P „veertien”, testeerden).

Toch bel opinie de niet te verl Chr. econo

Er is voc een andere zooveen ge eener econ teil.

Nog niet op de gre doet goed. De tijd dr natuurkun hebben be faculteit. V drijsleven een tijd, v nomische als thans. coördinatf het een e

Maar vo faculteit r behoefte l gevaar va dat juist drijsorgan zoo de aa voor ons af van de zal ontwi overtuigd, vraagstuk lijke prob de enkeli zal een in van gelo in een „ tantsch-cl bedoelde rijke ker

Dat ool komstige genielen, tegenwoo kwesties briekseen behoeven

Zou be vooraans terrein a teiten (h pen) wer sociale l groote b sociale t tegenwoe voor de stem ger laten ho